

Dubrovnik, palača u ulici Od puča 11 nakon požara 6. prosinca 1991. godine (foto: K. Horvat-Levaj)
Dubrovnik, Palace in Ulica od puča 11 after damage by fire on December 6 1991 (photo Horvat-Levaj)

Katarina Horvat Levaj

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Dubrovačke barokne palače izgorjele u napadu na grad 6. prosinca 1991. godine

Izvorni znanstveni rad – Original scientific paper

predan 23. 11. 1995.

O ratnim razaranja Dubrovnika – grada-spomenika pod zaštitom UNESCO-a i jedne od najznačajnijih urbanih cjelina Hrvatske – koja su tijekom 1991-1992. godine vandalski provodile Srbija i Crna Gora, već je mnogo pisano. Uz brojne apele europskoj i svjetskoj javnosti, slane još u tijeku najžešćih napada, izradeni su i podrobniji izvještaji o stupnju razorenosti spomenika, kao i zasebne edicije s tom tematikom dubrovačkih stručnih ustanova: *Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode* te *Zavoda za obnovu*.¹ Kao rezultat tih aktivnosti, pristigle su i brojne donacije za obnovu dubrovačke graditeljske baštine, najnužniji zaštitni radovi već su izvedeni, najteža oštećenja arhitektonske plastike dijelom su sanirana.

Pa, ipak, grad je još teško *ranjen*. Gotovo svako kameno pročelje višestruko je oštećeno, interijeri narušeni, a cjelokupno građevinsko-konstruktivno stanje kritično. Najteža situacija zamjetljiva je upravo u najbrojnijoj kategoriji dubrovačkih spomenika – njegovoj stambenoj arhitekturi. Štoviše, nekoliko najkvalitetnijih gradskih palača gotovo je potpuno uništeno požarom, izazvanim zapaljivim projektilima prilikom najrazornijeg napada na Dubrovnik 6. prosinca 1991. godine.

Istraživanjem dubrovačke stambene arhitekture iz baroknog razdoblja – kojoj pripada i većina navedenih izgorjelih palača (šest od devet) – bavila sam se već mnogo prije recentnih ratnih devastacija,² što mi je omogućilo uvid i u one njihove izvorne značajke – prostorni raspored i unutrašnju opremu – koje su nepovratno uništene požarom 6. prosinca, pa prema tome i nepoznate autorima prethodno spomenutih edicija, rađenih uglavnom na temelju analize već uništenih arhitektonskih spomenika. Stoga ovim putem, iznoseći rezultate prijašnjih istraživanja šest izgorjelih palača – **Od Sigurate 1 (palača festivala), Od Sigurate 2 (palača Classi), Od puča 16, Od puča 11, Pracatova 6 (palača Sorkočević), Široka ulica 5 – Od puča 17 (palača Trifoni-Dorđić)** – željela bih pridonijeti njihovoj što cjelovitijoj i vjerodostojnijoj rekonstrukciji.

Već istaknuta činjenica da se izgorjele barokne palače, koncentrirane uz Placu i ulicu Od puča, ubrajaju u red vrlo vrijednih ostvarenja dubrovačkog profanoga graditeljstva nastalog nakon potresa 1667. godine, nije slučajnost nego posljedica usmjerenosti neprijatelja na razaranja upravo središnjih rezidencijalnih dijelova grada, s najjačom koncentracijom stanovništva i spomenika. Nakon ratne destrukcije ostale su od palača samo fasade i unutrašnji nosivi zidovi s teško oštećenom kamenom plastikom, dok su potpuno izgorjela krovišta i međukatne konstrukcije, a s njima i bogate stropne štukature, zatim dijelovi stubišta, kao i drveni elementi unutrašnje opreme, poput stupova, portala i sl.³

Takva situacija teža je tim više što su upravo navedeni elementi unutrašnje organizacije i dekoracije izgorjelih palača značili u većini primjera njihovu dominantnu arhitektonsku kvalitetu. Naime, iako je svaka od spomenutih palača bila graditeljsko ostvarenje za sebe, proisteklo s jedne strane iz urbanističkih odrednica – gradnje nakon potresa na starijim građevnim strukturama – a s druge strane iz inventivnosti naručitelja i graditelja, većini im je zajednička jedna, za dubrovačku baroknu stambenu arhitekturu specifična značajka: razmjerno jednostavno oblikovana vanjšina i bogato tretirana unutrašnjost.

Sažetak

Tijekom srpsko-crnogorske agresije na Hrvatsku, u jednom od najrazornijih napada na Dubrovnik 6. prosinca 1991. godine izgorjele je više građevina u povijesnoj jezgri ovoga grada-spomenika. Među njima svojom se kvalitetom ističe šest palača, sagrađenih u baroknom stilskom razdoblju nakon potresa 1667. godine: Od Sigurate 1 (palača festivala), Od Sigurate 2 (palača Classi), Od puča 11, Pracatova 6 (palača Sorkočević), Široka ulica 5 – Od puča 17 (palača Trifoni-Dorđić).

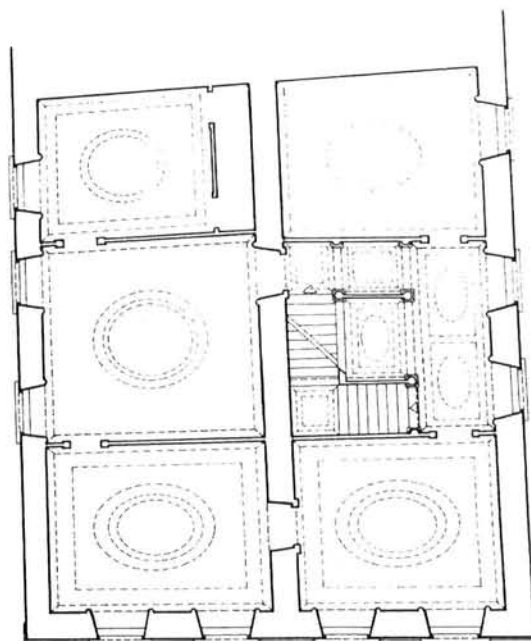
U ovom radu, na temelju istraživanja barokne reprezentativne stambene arhitekture Dubrovnika u vremenu prije ratnih destrukcija, prikazano je izvorno stanje navedenih izgorjelih palača (od kojih su ostale uglavnom samo fasade i nosivi zidovi). Njihova prostorna organizacija dovedena je u kontekst cjelovitog stilsko-tipološkog razvoja dubrovačke barokne arhitekture nakon potresa, a bogata barokna i rokoko unutrašnja oprema i dekoracija, uglavnom potpuno uništena u navedenom požaru, ilustrirana je i fotodokumentacijom snimljenom prije ratnog razaranja. Iako za navedene palače već postoje idejni projekti obnove, jedino cjelovito vraćanje njihove kvalitetne barokne prostorne organizacije s težištem na pažljivoj restauraciji reprezentativne unutrašnje opreme (prema iznesenoj dokumentaciji) moći će, s obzirom na kvalitetu uništenih rezidencija, značiti potpuno rješenje obnove.

Dubrovnik, plan grada s označenim baroknim palačama, izgorjelim u napadu na grad 6. prosinca 1991. (arhitektonska obrada: I. Valjato-Vrus)
 Dubrovnik, city plan with marked Baroque palaces burned down during the attack on the city on Dec 6 1991 (architectural intervention I. Valjato-Vrus)

Reprezentativni izgled unutrašnjosti navedenih palača očituje se ponajprije u rješenju i opremi stubišta, dakle onom elementu kojem općenito tijekom baroka raste značenje u organizaciji stambenih interijera,⁴ a posebno u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine situacija je u stambenoj izgradnji bila takva da stubište znači glavni (ponekad i jedini) element na kojem su se mogle očitovati prostorne promjene izazvane prihvaćanjem novog stila. Stoga je na njegovoj organizaciji i utemeljena tipologija dubrovačke barokne stambene arhitekture, sa dva osnovna tipa: jednim, proisteklim iz lokalne gotičko-renesansne tradicije – *palače sa stubištem organizacijski vezanim s dvoranom ili predsobljem*, i drugim, uvedenim nakon potresa, izvana – *palače sa samostalno organiziranim stubištem*.⁵ Izgorjele barokne palače pripadaju uglavnom pojedinim varijantama prvoga, tradicionalnoga tipa, osim jedne – **palače Trifoni-Đorđić** – gdje, međutim, na sreću, reprezentativno, samostalno koncipirano stubište nije izgorjelo.

Više varijanti u organizaciji stubišta rezultiralo je i različitim tlocrtnim rješenjima izgorjelih palača, od primjene još gotičko-renesansnih modela u ranijem razdoblju nakon potresa,

s velikom središnjom dvoranom-podestom uz stubište i manjim bočnim prostorijama – **Od puča 11** – preko transformacije tog rješenja tijekom 18. stoljeća smanjenjem prolazne dvorane uz stubište i formiranjem najreprezentativnijih prostorija odvojeno od nje – **Od puča 16** – pa sve do onih primjera gdje je nekadašnja dvorana-podest svedena na malo, ali bogato raščlanjeno predsoblje sa stubište, okruženo na glavnom katu (*piano nobile*) nizom reprezentativnih dvorana – **Od Sigurate 1**. Osim jasne promjene prostornih proporcija, interijeri pojedinih izgorjelih baroknih palača renovirani su u drugoj polovici 18. stoljeća raskošnim štuko-dekoracijama, koje su, obogativši raniju tektonsku kamenu plastiku, dale palačama novi, najprije rokoko, a zatim i klasicistički ugođaj. Restauracija te uništene visokokvalitetne unutrašnje opreme i dekoracije, uz neizbježnu rekonstrukciju izvornoga tlocrtnog rasporeda izgorjelih palača, kao i popravak njihove vanjske kamene arhitektonske plastike, bit će glavni zadatak buduće obnove.

Arhitektonske značajke i rekonstrukcija izvornog stanja izgorjelih baroknih palača

Od Sigurate 1 – palača festivala

Dvokatna palača podignuta na Placi u bloku do Franjevačkog samostana jedna je od prvih stambenih kuća obnovljenih nakon potresa 1667. godine na sjevernoj strani te glavne gradske ulice. Naime, već 1668. godine ona se spominje u izvorima kao jedan od predloženih uzoraka za gradnju prve općinske kuće do Sponze na suprotnom kraju Place,⁶ nakon što je Vijeće (Senat) odbilo projekt rimskog vojnog inženjera Ceruttija za izvedbu tipskih općinskih kuća na tom potezu.⁷ Nedavna pak restauratorska istraživanja otkrila su i nove detalje faza njezina nastanka,⁸ prije raskošne obnove potkraj 18. stoljeća, koja

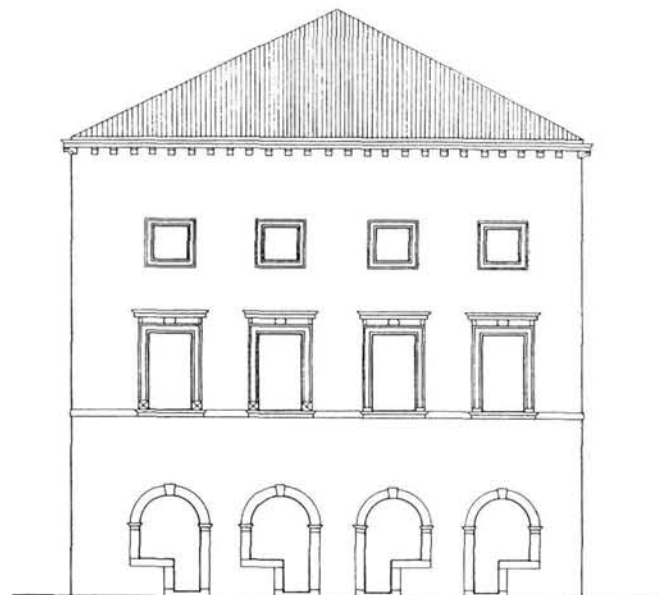
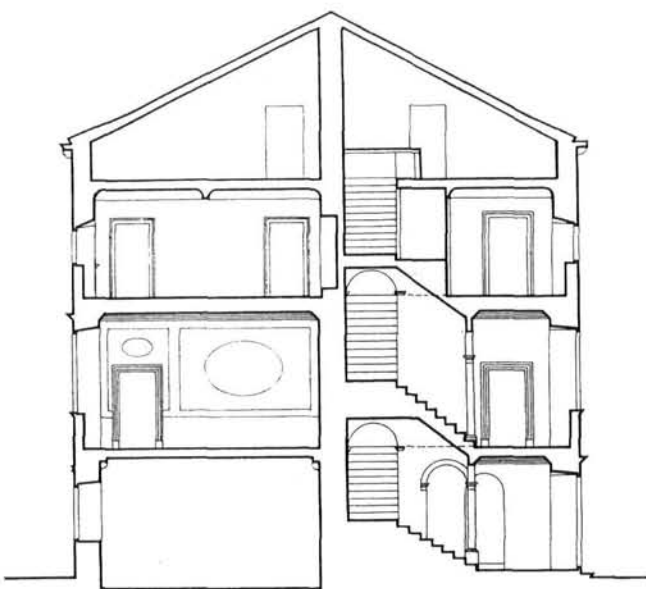
je sve do ratnih destrukcija davala glavni pečat reprezentativnom interijeru te rezidencije.

Kao i druge kuće na sjevernoj strani Place, i ta je palača prvotno sadržavala dvije stambene jedinice (smještene u zapadnom i istočnom nizu bloka). Štoviše, unatoč jednoliku oblikovanom, zajedničkom južnom pročelju na Placi, spomenuta su istraživanja pokazala da stambene jedinice nisu sagrađene istodobno, već je najprije nastala ona zapadna, u nizu naspram franjevačke crkve.⁹ Ubrzo, vjerojatno još u 17. stoljeću, gradi se i istočna jedinica, koja sa spomenutom zapadnom formira zajednički kvadratični tlocrtni obris palače. U svaku stambenu jedinicu vodio je portal na odgovarajućoj bočnoj fasadi, a pročelni dio prizemlja, kao i kod ostalih kuća na Placi, zapremali su već i u toj ranoj fazi dućani.¹⁰ Od izvorne prostorne organizacije katova nije sačuvano gotovo ništa, osim vertikalne podjele, s karakterističnim visokim prvim i vrlo niskim drugim katom.¹¹

Od Sigurate 1 - palača festivala (arhitektonska obrada: I. Valjato-Vrus)

Od Sigurate 1 - Festival Palace (architectural intervention I. Valjato-Vrus)

- Tlocrt prvog kata, druga barokna faza, stanje prije požara
a. Plan of first floor, second Baroque phase, before fire
- Presjek, druga barokna faza, stanje prije požara
b. Section, second Baroque phase, before fire
- Južno pročelje
c. South facade

Od Sigurate 1 - palača festivala, stubišni prostor prije požara (foto: K. Tadić)

Od Sigurate 1 - Festival palace, staircase before fire (photo K. Tadić)

a. Predvorje u prizemlju

a. Ground floor entrance hall

b. Stubište između prvog i drugog kata

b. Staircase between first and second floor

Potkraj 18. stoljeća obje se jedinice međusobno spajaju u jedinstvenu palaču, uz istodobno reprezentativno preoblikovanje unutrašnjeg prostora, koji se u svojim najznačajnijim dijelovima – predvorju, stubištu i dvoranama prvog kata – bogato raščlanjuje i ukrašava elementima arhitektonske plastike od žbuke, te zidnim štukaturama i slikama.¹² Uz bogatu arhitektonsku dekoraciju, tipičnu za opremanje dubrovačkih palača u kasnobaroknom razdoblju, taj se zahvat odlikuje i izrazitim prostornim inovacijama, izraženim ne samo oblikovanjem složenijeg tlocrta nego i promjenom samoga stubišta, tipološki proistekloga iz tradicionalnog rješenja u sklopu prostorije-podesta, a složenim sustavom raščlambе transformiranog u ambijent naglašene prostorne artikulacije i sceničnosti.¹³ Najnovija arhivska istraživanja pokazala su da je inicijator te obnove bila građanska obitelj Kerša.¹⁴

Navedenim kasnobaroknim zahvatom obnove i povezivanja stambenih jedinica ukidaju se ponajprije zasebna stubišta te

se oblikuje spomenuto novo, smješteno u sredini istočne strane, u sklopu predvorja u prizemlju i predsoblja na katovima, u koje se pristupa kroz novoprobijeni istočni portal, a probojem kroz središnji nosivi zid ono se na katovima povezuje i sa zapadnim dijelom palače. Pomicanjem pojedinih pregradnih zidova na oba se kata formira novi, šesterodijelni tlocrt, koji čine međusobno povezane dvorane, raspoređene uokolo komunikacijske jezgre sa stubištem. Među njima, na prvome katu (*piano nobile*) provedena je distinkcija na glavni salon u sredini zapadno uz stubište, nadalje na dvije reprezentativne pročelne dvorane, prozorima orijentirane prema Placi, te na dvije malo manje začelne prostorije.

Svojom postavom i originalnom arhitektonskom raščlambom spomenuto novo, dvokrako stubište (do prvog kata kameno, a dalje drveno), ujedno je najkvalitetniji dio novouređenoga kasnobaroknog interijera palače. Postavljeno krakovima uz bočni i stražnji zid predvorja u prizemlju i predsoblja na ka-

c. Podest u prvom katu

c. *Landing on first floor*

d. Predsoblje u prvom katu

d. *Entrance hall on first floor*

tovima, ono se različito orijentiranim lukovima na toskanskim stupovima, polustupovima i pilastrima rastvara prema okolnom prostoru.¹⁵ Štoviše, na prvom katu, stupovi i lukovi ne omeđuju samo stubišne krakove, nego i središnji prostor predsoblja uz njih, koji se opet s tri luka otvara prema uskom prostoru samog podesta.¹⁶ Simetrični raspored lukova postavljenih u dva reda, s bočnim polukružnim i središnjim širim lukovima – onim uz podest segmentnim, a onim uz stubišni krak razvedenog obrisa – izražava tipičnu baroknu težnju sceničnosti, dok se u obradi stupova i lukova očituju već i odrazi klasicizma. Takva osebujna prostorna raščlamba zaočružena je adekvatnom obradom zidova i stropova, s poljima ukrašenim štukaturama (s geometrijskim motivima).

Dvorane reprezentativnoga prvog kata povezane su međusobno i s predsobljem portalima bogatih plastičnih asimetričnih profilacija od žbuke,¹⁷ a profilacije izvedene od istog materijala obrubljuju i sve prozorske niše u toj etaži. Zi-

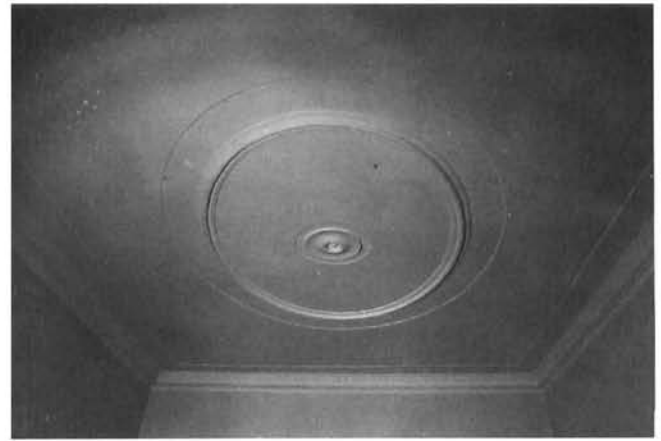
dovi glavnog salona raščlanjeni su ukkladama (s plitkim profilacijama), a zrcalni stropovi u svim dvoranama bili su obrubljeni profiliranim vijencima i ukrašeni štukaturama, posebno bogatim u dvije pročelne dvorane (s motivima ovala, zvijezda, voluta i biljne dekoracije). U glavnom salonu, na zidovima i stropu oblikovani su ovalni medaljoni, s profiliranim štuko-okvirima, što sadrže barokno-klasicističke zidne slike s alegorijskim prikazima, a prikazi s istom tematikom ukrašavali su i parapete u većini dvorana, te južni zid predvorja u prizemlju. Sve navedene profilacije, kao i stupovi u stubištu bili su mramorizirani i posrebreni, a zidne je površine oživljavao oslik.¹⁸ Od nekadašnje unutrašnje opreme valja još spomenuti i efektno popločenje podova u dvoranama i predsoblju prvog kata, s kvadratnim sivim i bijelim kamenim pločama, te drvene vratnice s dekorativnim željeznim okovima.¹⁹

Na vanjštini palače²⁰ međusobne razlike između bočnih fasada svjedoče o nekadašnjoj dvojnosti objekata, koja se pre-

Od Sigurate 1 - palača festivala, salon sa zidnim slikama u prvom katu prije požara (foto: K. Tadić)

Od Sigurate 1 - Festival palace, drawing room with wall paintings (first floor) before total destruction by fire (photo K. Tadić)

Od Sigurate 1 - palača festivala, stuko dekoracije stropova u prvom katu prije potpunog uništenja u požaru (foto: K. Tadić)
Od Sigurate 1 - Festival palace, stucco ornaments on ceiling (first floor) before total destruction by fire (photo K. Tadić)

a. Zapadna pročelna dvorana
a. Hall facing west

b. Predsoblje
b. Anteroom

c. Istočna začelna prostorija
c. Hall facing east

Od Sigurate 1 - palača festivala, interijer nakon ratne destrukcije (foto: M. Mojaš)
 Od Sigurate 1 - Festival palace, interior after war destruction (photo M. Mojaš)

poznaje i u pojedinim detaljima inače jedinstveno oblikovanog pročelja na Placi.²¹ Pročelje je rastvoreno sa četiri pravilne prozorske osi koje čine lučni dućanski otvori »na koljeno« u prizemlju, veliki pravokutni prozori na prvom katu, te mali kvadratični na drugom. Prozori prvog kata dižu se s glatkog vijenca, a okviri im se sastoje od profiliranih klupčica, plastično profiliranih doprozornika, zatim frizova s geometrijskim motivima te profiliranih vijenaca, dok su prozori drugog kata uokvireni okvirima kontinuirane stepenaste profilacije, čime vanjska plastika te palače pripada osnovnim tipovima profilacija, primjenjivanih u Dubrovniku tijekom 17. stoljeća i prve polovice 18. stoljeća.

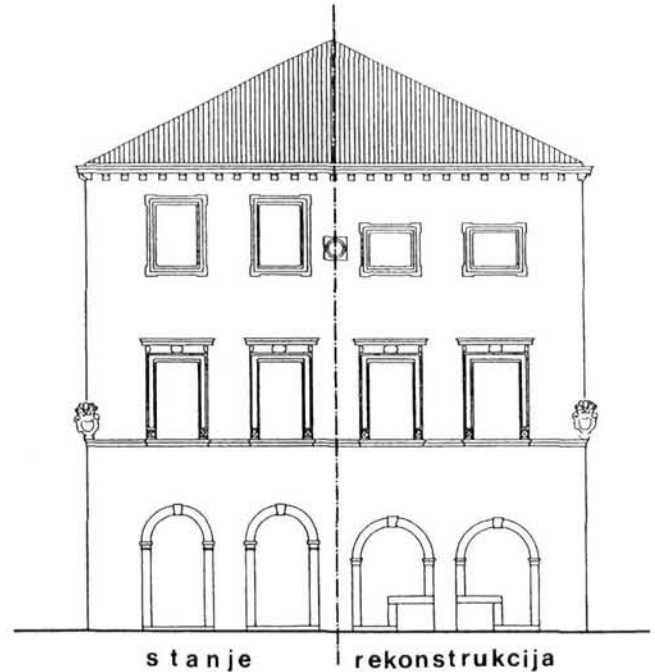
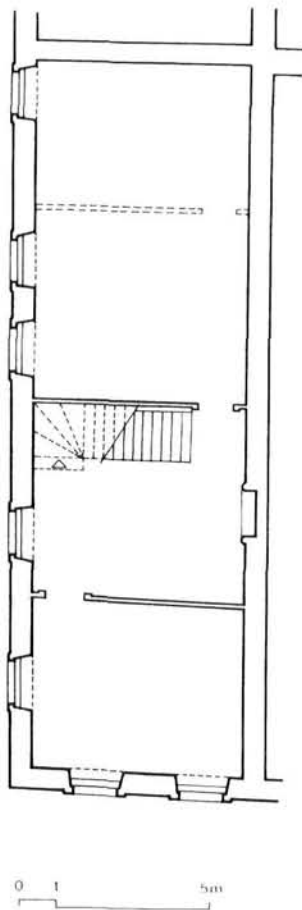
Na obje bočne fasade glavni su otvori smješteni u po tri različito razmaknute osi, a zajednička komponenta s rješenjem pročelja očituje se u formatu prozora. Kameni okviri otvora, uključivo i glavni ulaz na istočnoj strani, sastavljeni su od ravnih ili jednostavno profiliranih greda, zaključenih vijencima, s brojnim elementima renesansnih spolija.

Ta palača, koja kvalitetom organizacije i opremom svojega interijera nalazi vrlo malo paralela u Dubrovniku, bila je do požara 6. prosinca 1991. godine prilično dobro očuvana. Tome je uzrok svakako i njezina reprezentativna javna namjena

sjedišta *Dubrovačkog ljetnog festivala* (od 1961. godine). Uz neke pregradnje prizemlja i povezivanja prostorija na katovima, jedini veći gubitak izvornog izgleda bilo je prikriivanje parapetnih slika i polikromne obrade zidova i profilacija bijelim naličjem. Poslije požara, u kojem je osim krovišta izgorjela i međukatna konstrukcija (između prvog i drugog kata) kao i dio pregradnih zidova, stupanj oštećenosti je takav da je nakon provedenih restauratorskih istraživanja ipak moguće obnoviti kasnobaroknu reprezentativnu raščlambu i dekoraciju zidova u stubištu i dvoranama prvog kata.²² Ono što je nepovratno uništeno zrcalni su stropovi u stubištu i glavnom katu, ukrašeni štukaturama i slikom u medaljonu (glavni salon), no njihovu rekonstrukciju omogućuju fotografije snimljene prije ratnog razaranja. Stoga, kao jedini ispravni način obnove te izuzetne rezidencije nameće se cjelovita rekonstrukcija tlocrtno-prostorne organizacije i unutrašnje opreme iz njezine dominantne kasnobarokne faze.

Od Sigurate 2 – palača Classi

Dvokatna palača sagrađena je na sjevernoj strani Place ubrzo nakon potresa 1667. godine, kao dio planske obnove te glavne gradske komunikacije, inicirane i kontrolirane od strane

Od Sigurate 2 - palača Classi (arhitektonska obrada: I. Valjato-Vrus)
 Od Sigurate 2 - Classi palace (architectural intervention I. Valjato-Vrus)

- a. Tlocrt prvog kata, djelomična rekonstrukcija barokne faze
 a. Plan of first floor, partial reconstruction of Baroque phase
 b. Južno pročelje
 b. South facade

dubrovačkog Vijeća. Zaprema kraj izduženog bloka (dvostrukog niza), tako da su joj tri fasade slobodne.

Kako je i inače uobičajeno za baroknu stambenu izgradnju na Placi, i to je dvojna kuća, sastavljena od jedne stambene jedinice u zapadnom i druge u istočnom nizu bloka na više starijih čestica unutar pravokutnog tlocrta, sa zasebnim ulazima na odgovarajućim bočnim fasadama i jedinstvenim pročeljem na Placi. Svaki dio označen je na pročelju različitim grbom – Classi zapadno i Leone (?) istočno – oblikovanim još vjerojatno u 17/18. stoljeću, a ni kasnije, izgleda, nije povezan interijer stambenih jedinica, kao što je to učinjeno u nekim drugim susjednim istovjetnim dvojnim kućama (Od Sigurate 1 npr.). U radikalnoj obnovi 1939. godine istočni dio potpuno je izgubio iznutra prvotna barokna obilježja, a u požaru 6. prosinca 1991. godine uništen je i drugi zapadni, dotada još sačuvani dio barokne rezidencije.

Izvorna prostorna organizacija izgorjeloga zapadnog dijela dvojne palače pripadala je tradicionalnom dubrovačkom tipu sa stubištem organizacijski vezanim uz dvoranu-podest, pokazujući ujedno i neke posebnosti, proistekle iz položaja na Placi, kao što je npr. oblikovanje dućana s otvorima na glavnom južnom pročelju, te smještaj ulaznog portala na bočnoj fasadi. Kroz portal se pristupa u razmjerno malo,

središnje položeno, predvorje s kamenim stubištem, postavljenim tako da mu je početni vrlo kratki krak uz ulazni zid, dok se duži krak uspinje uz bočnu stranu predvorja,²³ što je tipično rješenje za razdoblje neposredno poslije potresa, te stoga i primijenjeno u većini tada nastalih kuća na Placi.²⁴ Tlocrtni raspored katova – visokog prvoga i niskog drugoga – također se uklapao u okvire dugo izvađanih dubrovačkih shema, sa središnjom dvoranom-podestom, te bočnim prostorijama i dvoranama (onom južno prozorima orijentiranom prema Placi).²⁵

Reprezentativni karakter tome interijeru davala je tek barokna kamena arhitektonska plastika. Tako je početak stubišta bio akcentiran dvama profiliranim segmentnim lukovima na toskanskim polustupovima, od kojih jedan omogućuje pristup na prvi međupodest, a drugi pogled na stubišni krak. Na spomenutom međupodestu (na spoju predvorja s magazinom), nadalje na zidu ispod stubišta u predvorju, kao i između središnje dvorane i bočnih prostorija na prvom katu, nalazili su se kameni portali, sastavljeni od baza s *dijamantnim vrhovima*, plastično profiliranih dovratnika, frizova (u prizemlju sa skošenim bridovima, a na katu s uklesanim ovalima i pravokutnicima) te profiliranih vijenaca. U dvorani-podestu prvog kata sačuvano je i kameno pilo, profilirano

Od Sigurate 2 - palača Classi, predvorje nakon ratne destrukcije (foto: K. Horvat-Levaj)

Od Sigurate 2 - Classi palace, entrance hall after war damage (photo K. Horvat-Levaj)

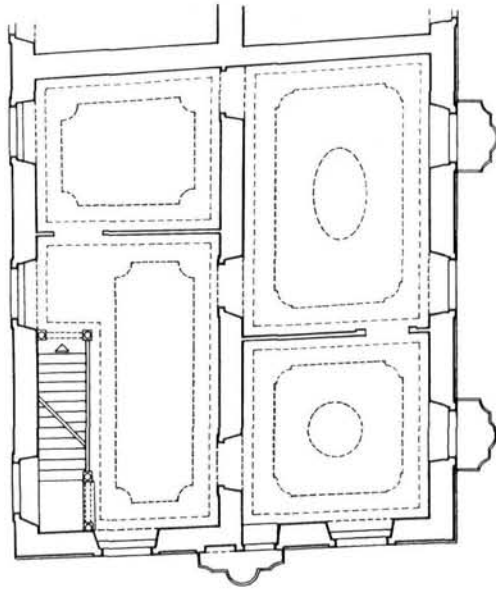
okvira slično navedenim portalima te ukrašeno figurativnim i florealnim motivima.

Različitim tipom profilacija na vanjštini palače provedena je distinkcija između reprezentativnog pročelja na Placi i jednostavnih bočnih fasada.²⁶ Pročelje je raščlanjeno lučnim otvorima »na koljeno« u prizemlju i pravokutnim prozorima na katovima poredanim u četiri jednako razmaknute osi. Plastično profilirani okviri većih prozora prvog kata jednaki su već spomenutim portalima u toj etaži, a slična je profilacija primijenjena i na okvirima prozora drugog kata (rašćlanjenih i ugaonim *ušima*), sadašnji format kojih je rezultat povećanja tipično malih kvadratičnih potkrovnih prozora, provedenoga potkraj 19. stoljeća (uz ponavljanje izvornog tipa profilacija).²⁷ Dignitet *piano nobile* naglašen je formiranjem profiliranoga kamenog vijenca s povratnim profilom na razini klupčica, te s kamenim grbovima obitelji Classi i Leoni, postavljenim na uglovima palače, a sredina pročelja akcentirana je na drugom katu pločom s uklesano *IHS*.²⁸

Bočne, međusobno jednako oblikovane, ulazne fasade rastvorene su različito razmaknutim prozorima (izvorno po pet prozorskih osi na svakoj strani), koji odaju unutrašnji raspored prostorija. U prizemlju se nalaze po dva portala (onaj glavni nešto većeg formata) i manji kvadratični prozori između njih,

a na katovima prozori jednakog formata kao i na pročelju. Obrada njihovih kamenih okvira jednostavnijeg je tipa, s profilacijom oblog *stapa* uz rub, te s profiliranim klupčicama i vijencima.²⁹

Stanje zapadnog dijela palače Classi bilo je i prije ratne destrukcije narušeno brojnim naknadnim pregradnjama. Uz karakteristično usitnjavanje unutrašnjeg prostora, izvedeno tijekom 19. i 20. stoljeća, tu je posebno velik gubitak prostornih značajki značilo uništenje izvornog stubišta (od prvog kata naviše) te njegova zamjena jednostavnim drvenim stubištem. No s obzirom na komparativne primjere stambene arhitekture u Dubrovniku, prvotno stubište katova trebalo bi tražiti unutar središnje dvorane iznad stubišnih krakova u prizemlju, što će se provjeriti restauratorskim istraživanjima. Požar 6. prosinca 1991. godine, pak, bio je tu posebno razoran zbog toga što je barokni raspored prostorija na katovima bio definiran isključivo tankim zidnim pregradama, koje su sve urušene i izgorjele, zajedno sa spomenutim kamenim portalima na prvom katu. Njihovu buduću rekonstrukciju olakšava istovjetnost oblikovanja s kamenim portalom u predvorju te s prozorima prvog kata na pročelju. Prema tome, i tu postoje svi uvjeti za obnovu palače i rekonstrukciju kako osnovne tlocrtne dispozicije, tako i arhitektonske opreme iz baroknog stilskog razdoblja.³⁰

0 1 5m

Od puča 16 (arhitektonska obrada: I. Valjato-Vrus)

Od puča 16 (architectural intervention I. Valjato-Vrus)

a. Tlocrt prvog kata, rekonstrukcija druge barokne faze, stanje prije požara

a. Plan of first floor, reconstruction of second Baroque phase, before fire

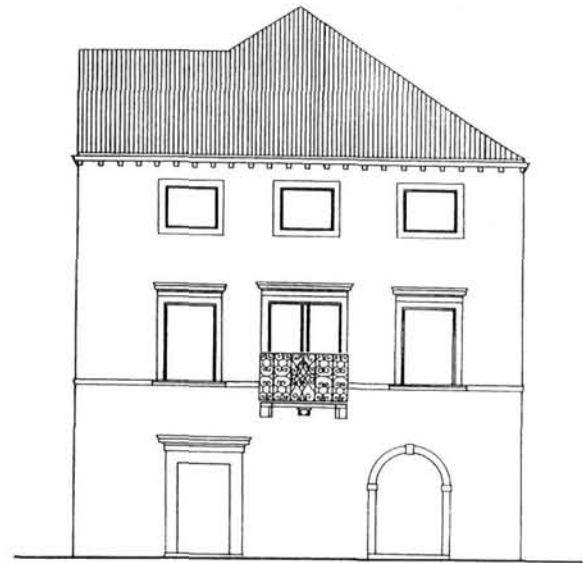
b. Južno pročelje

b. South facade

Od puča 16

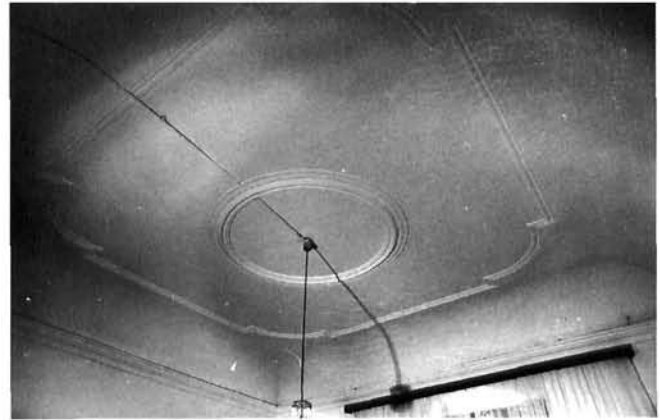
Dvokatna palača sagrađena je u 18. stoljeću na kraju izduženog bloka (dvostrukog niza kuća), sa tri slobodna pročelja. Navedeni urbanistički smještaj rezultirao je i većim prostornim mogućnostima, tako da je u skladu s kasnobaroknom težnjom oblikovanju intimnijih i komfornijih interijera, tradicionalno tlocrtno rješenje sa stubištem u sklopu dvorane tu preobraženo formiranjem reprezentativnih dvorana odvojeno od prolazne dvorane-podesta uz stubište.³¹ Potkraj 18. stoljeća palača je obnovljena, zadobivši novi stilski pečat, izražen u kasnobarokno-klasicističkoj unutrašnjoj opremi, te u oblikovanju, za Dubrovnik jedinstvenih, rokoko-balkona na pročelju.

Palača je objedinila više srednjovjekovnih čestica u spomenuta dva niza – istočnom i zapadnom – između kojih je kroz sve etaže sačuvan središnji granični zid, koji njezin kvadratični tlocrt dijeli na dva dijela. Unutar zapadnog dijela smješteno je malo predvorje u prizemlju s jednokrakim kamenim stubištem uz bočni zid, čiji uspon još na tradicionalni način počinje tik uz glavni ulaz (na južnom pročelju).³² Na katovima – visokom prvom i niskom drugom – veza između stubišnih krakova bila je ostvarena kroz izduženu dvoranu-podest, formiranu iznad predvorja, na koju se nadovezivala manja začelna prostorija, dok su se po dvije reprezentativne dvorane nalazile na istočnoj strani. Dvorana-podest rastvarala se na oba kata prema spomenutim istočnim dvoranama kamenim por-

talima (probijenim u središnjem nosivom zidu), kojih istovjetnost oblikovanja s pročelnim otvorima (profilacija oblog štapa uz rub dovratnika, friz skošenih bridova ukrašen motivom rombova, te profilirani završni vijenac) pokazuje da potječu iz izvorne barokne faze gradnje. U drugoj, već spomenutoj kasnobaroknoj fazi potkraj 18. stoljeća, preoblikovani su po svemu sudeći kameni portali na prvom katu (zadobivši složenije profilacije), te su izvedeni novi drveni profilirani okviri između ostalih prostorija, uključivo i lučni portali stubišta, raščlanjeni toskanskim stupovima i zaključeni volutama na tjemenu luka.³³ Istodobno su u svim prostorijama reprezentativnoga prvog kata bili izvedeni stropovi zrcalnog tipa, s profiliranim vijencima i štuko-dekoracijama u obliku pravokutnika udubljenih uglova, ovala i krugova.³⁴ Iz tog doba potjecalo je i kameno popločenje podova na katu s kvadratnim sivim i crnim pločama.

Pročelja palače simetrično su raščlanjena s po tri prozorske osi, te s kontinuiranim vijencem na prvom katu.³⁵ Bočno na južnom pročelju smješten je glavni portal, prozori prvog kata na svim su fasadama velikog formata, dok su oni manji na drugom katu vodoravno izduženi. Kamene okvire svih otvora obrađeni su tankim oblim štapovima, a njihovu trabeaciju čine frizovi (s rombovima) i profilirani vijenci; dakle, riječ je o jednostavnom načinu obrade plastike, karakterističnom u Dubrovniku za 18. stoljeće. Od toga suzdržanog karaktera odudara dekorativno oblikovanje

Od puča 16, dijelovi interijera u prvom katu prije potpunog uništenja u požaru (foto: K. Tadić)

Od Puča 16, parts of first floor interior before total destruction by fire (photo K. Tadić)

a. Dvorana-podest, drveni lučni portal stubišta
a. Hall, wooden portal arch leading to staircase

b. Istočna pročelna dvorana, stropne štukature
b. Hall facing east, ceiling stucco ornaments

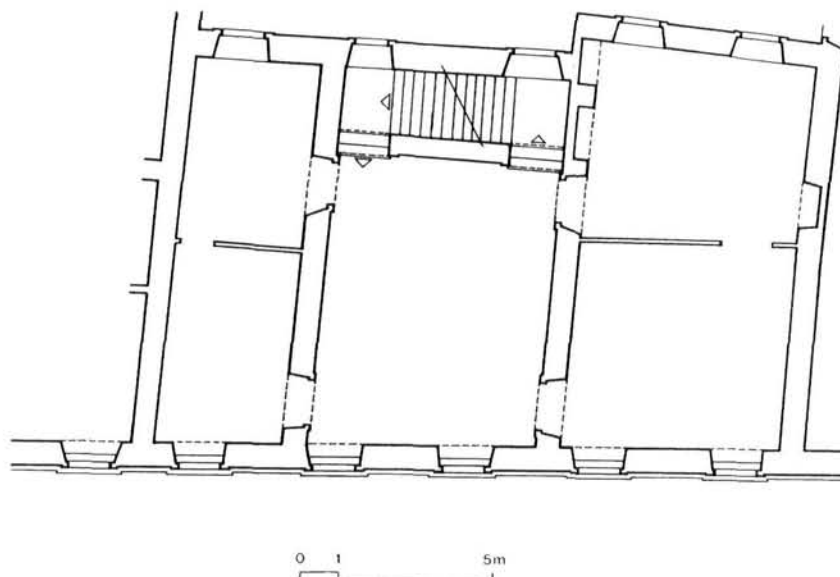
tri mala rokoko-balkona, izvedena naknadno na prvom katu u srednjoj osi južne i bočnim osima istočne fasade, s kamenim pločama razvedenoga, konveksno-konkavnog obrisa, koji prate i željezne ograde sastavljene od isprepletenih voluta, kvalitetne izrade i profinjena utiska.³⁶ Osebnost vanjštine te palače čini i *kulisni* karakter središnjih otvora ulaznog pročelja, jer zbog unutrašnjeg nosivog zida njihovi svijetli otvori nisu mogli biti potpuno rastvoreni. Kako bi se to prikriilo, na zatvorenim su dijelovima naslikana prozorska okna, kod balkonskih vrata obrubljena i vlastitim okvirom, oblikujući zajedno s pravim vratima, za Dubrovnik jedinstven *dvojni* otvor i unoseći time određeni, baroku svojstven akcent u središnjoj osi pročelja.³⁷

Prethodno iznesena prostorna organizacija i izgled koji je palača zadobila potkraj 18. stoljeća bili su sve do ratom izazvanog požara prilično dobro sačuvani. Iz kasnijeg razdoblja (19–20. stoljeće) potjecali su jedino veliki lučni otvori prizemlja, kao i neki unutrašnji pregradni zidovi. Ipak prije rekonstrukcije te dominantne i najkvalitetnije kasnobarokne faze,³⁸ trebalo bi palaču pumnije restauratorski istražiti, s posebnim osvrtom na eventualne starije građevne slojeve, ali i pojedine detalje barokne opreme (oslik). Glavni elementi kasnobarokno-klasicističke unutrašnje opreme, poput drvenih portala i stropova sa štukaturama, potpuno su, međutim, uništeni u požaru, te za njihovu, također prijeko potrebnu restauraciju jedino uporište pružaju danas fotografije, snimljene prije ratnog vremena.

Od puča 16, nekadašnja dvorana-podest u prvom katu nakon ratne destrukcije (foto: K. Horvat-Levaj)

Od puča 16, former hall on first floor after war destruction (photo K. Horvat-Levaj)

Od puča 11 (arhitektonska obrada: I. Valjato-Vrus)
 Od puča 11 (architectural intervention I. Valjato-Vrus)

- a. Tlocrt prvog kata, rekonstrukcija barokne faze
 a. Plan of first floor, reconstruction of Baroque phase
- b. Sjeverno pročelje
 b. North facade

Od puča 11

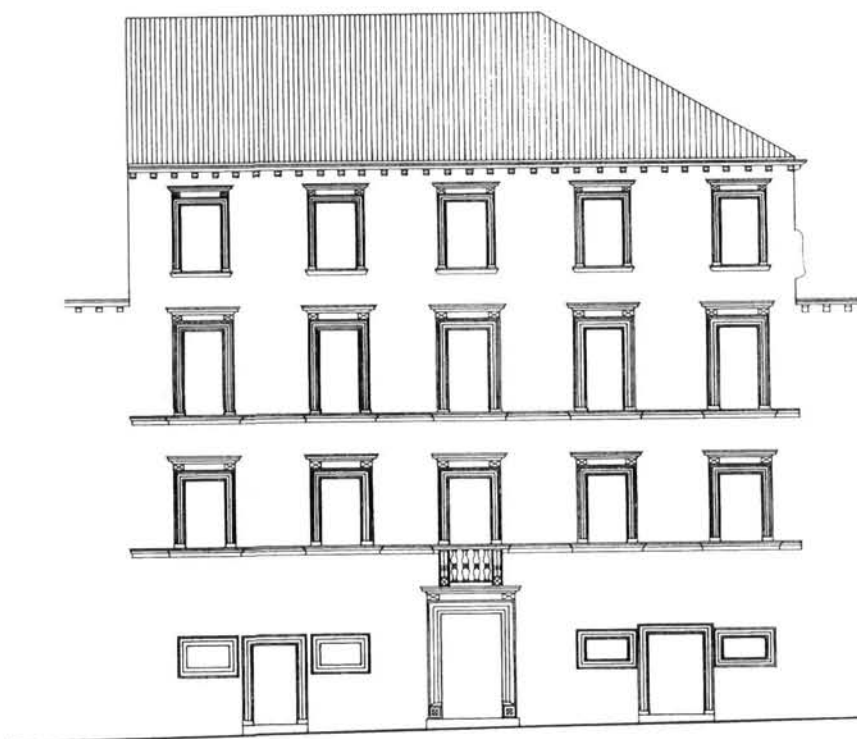
Trokatna palača, podignuta tijekom prve polovice 18. stoljeća na starijim strukturama u velikom srednjovjekovnom bloku (tako da je pročeljem okrenuta ulici, a začeljem unutrašnjem dvorištu) zanimljiv je spoj tradicionalnoga tipa prostorne organizacije s novim zahtjevima unutrašnjeg i vanjskog oblikovanja stambene izgradnje nakon potresa 1667. godine. Tradicionalnim se tu može smatrati ponajprije osnovni tip tlocrta (utemeljen na zatečenim građevnim ostacima) sa stubištem koje kao vezu između krakova iskorišćuje prostor velike središnje dvorane- podesta, dok je nova barokna težnja da se zadane nepravilnosti prevladaju, u unutrašnjosti sceničnom impostacijom arhitektonske plastike, a na vanjštini *kulisnim* simetričnim rasporedom otvora, s plastičnim naglaskom na središnjoj osi s glavnim ulazom.

Palača je u svoju organizaciju uključila tri starije čestice različite veličine,³⁹ što određuju tlocrtni raspored, u osnovi jednak na svim etažama: u sredini je bilo prostrano predvorje s pročelnim portalom u prizemlju, odnosno glavna dvorana na katovima, a bočno su se sa svake strane nalazile po dvije manje prostorije. Takva, u dubrovačkoj arhitekturi još od gotike primjenjivana shema (*quattro stanze un salon*)⁴⁰ pravilna je tu samo po navedenoj dispoziciji prostorija, ali ne i po njihovim dimenzijama, određenim obrisima već spomenutih čestica. Jednokrako kameno stubište formirano je uza začelni zid predvorja i središnje dvorane na katovima, rastvarajući se prema njima lučnim portalima, scenično postavljenim na početku i kraju svakog uspona između etaža. Bočne prostorije komunicirale su sa središnjim predvorjem i dvoranama pravokutnim kamenim portalima.⁴¹

Obrada arhitektonske plastike ujednačena je u etažama, te se najreprezentativniji, drugi kat – *piano nobile* – isticao prvenstveno nešto većom visinom prostora. Prethodno spomenuti kameni portali stepenasto su profilirani i bosirani, s trabeacijom sastavljenom od arhitrava s *dijamantnim vrhovima* i profiliranog vijenca te, pokazujući oblikovnu podudarnost s pročelnim otvorima, očito potječu iz izvorne faze izgradnje barokne palače. Lučni pak portali stubišta, plastičnih profilacija izvedenih u štuku, s naglašenim kapitelnim zonama i dekorativnim protomima, oblikovani su vjerojatno kasnije, ali svakako još u tijeku 18. stoljeća.

Pročelje palače odlikuje se simetričnom raščlambom, koje su glavni nosioci pet prozorskih osi, te profilirani kameni vijenci.⁴³ Posebni sklad takve kompozicije ostvaren je naglašavanjem središnje osi glavnim portalom u prizemlju i *francuskim* prozorom na prvom katu, kao i osebujnim ritmom trodijelnih otvora sa svake strane središnjeg portala, ostvarenog manjim ulazima s blisko primaknutim, vodoravno izduženim prozorima.⁴⁴ Linearно profilirani i bosirani kameni okviri svih pročelnih otvora pripadaju načinu obrade plastike karakterističnom za nekoliko najreprezentativnijih dubrovačkih palača iz prve polovice i sredine 18. stoljeća (inspiriranom inovacijama uvedenim poslije potresa na dubrovačkoj javnoj profanoj i sakralnoj arhitekturi).⁴⁵

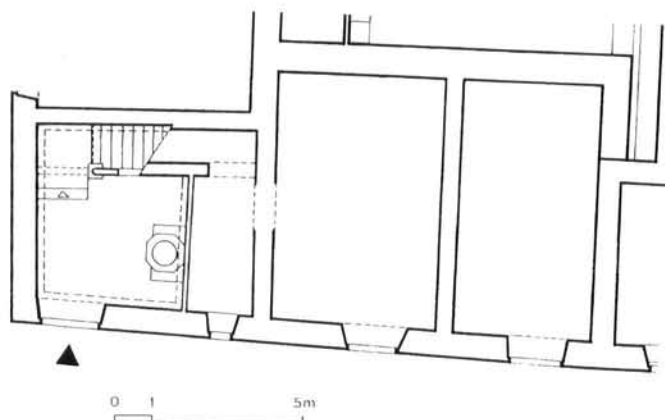
Barokna prostorna organizacija palače nije bila ni prije njezine devastacije u ratu 1991. godine sačuvana u svom izvornom obliku, već je vanjština, a posebno unutrašnjost pretrpjela brojne pregradnje, izazvane padom kvalitete stanovanja tijekom 19. i 20. stoljeća.⁴⁶ Nakon požara od te izvorne orga-

nizacije ostali su samo tragovi (uništene su sve međukatne konstrukcije i dio pregradnih zidova), no visoka arhitektonska vrijednost palače nalaže cjelovitu rekonstrukciju njezina izvornog tlocrta uz kompletnu obnovu arhitektonske plastike, kao i drugih detalja unutrašnje opreme (poput oslika) koje će tek trebati detaljnije istražiti sustavnim restauratorskim sondiranjima.

Od puča 11, kameni i štuko-portali u dvorani-podestu prvog kata prije požara (foto: K. Tadić)

Od puča 11, stone and stucco portals in the first floor hall before the fire (photo K. Tadić)

Pracatova 6 - palača Sorkočević, tlocrt prizemlja, djelomična rekonstrukcija druge barokne faze (arhitektonska obrada: I. Valjato-Vrus)

Pracatova 6 - Sorkočević palace, plan of ground floor, partial reconstruction of second Baroque phase (architectural intervention I. Valjato-Vrus)

Pracatova 6 - palača Sorkočević, predvorje u prizemlju nakon ratne destrukcije (foto M. Mojaš)

Pracatova 6 - Sorkočević palace, entrance hall on ground floor after war destruction (photo M. Mojaš)

Pracatova 6 – palača Sorkočević

Jednokatna barokna zgrada, smještena na uglu srednjovjekovnog bloka (s unutrašnjim vrtom), podignuta je nakon potresa 1667. godine na ostacima gotičko-renesansne rezidencije Crijevića (kako to svjedoči grb na kruni cisterne u predvorju), no reprezentativni karakter palače zadobila je tek obnovama interijera u drugoj polovici 18. stoljeća, iniciranim zaslugom tadašnjih vlasnika – vlasteoske obitelji Sorkočević. Prostorna organizacija temelji joj se na tradicionalnom rješenju sa stubištem vezanim uz dvoranu-podest, ali kasno vrijeme njezina definitivnog oblikovanja rezultiralo je i nekim specifičnim otklonima od dugo primjenjivanih modela.

U tlocrtu prizemlja prepoznaju se obrisi triju starijih čestica, od kojih je unutar najmanje, ugaone, formirano reprezentativno predvorje,⁴⁷ s ulazom na pročelju i stubištem uza začelje.⁴⁸ Jednokrako kameno stubište uspinjalo se do dvorane-podesta na katu, smještene prvotno možda iznad predvorja, a kasnije formirane u sredini palače i smanjenjem formata svedene na funkciju predsoblja, okruženog s više manjih prostorija.⁴⁹

Ulazni i stubišni prostor odlikovali su se bogatom kasnobaroknom opremom, a različite vrste materijala – kamen i štuko – od kojih je ona izvedena, upućuju na mogućnost dviju baroknih faza unutrašnjeg uređenja. Ulaz u stubište, smješten u dnu predvorja, bio je uokviren kamenim toskanskim polustupom i profiliranim lukom,⁵⁰ a do njega je širi otvor, lomljenoga konveksno-konkavnog nadvoja, s profiliranim okvirom izvedenim u štuku (i ukrašenim rokoko vegetabilnim ornamentima), koji je u skladu s baroknom sklonosti sceničnim efektima omogućavao pogled na stubišni uspon. Između oba otvora oblikovan je također u štuku grb Sorkočevića, obrubljen

volutama. Lučnim otvorom profiliranog okvira stubište se rastvaralo i prema predsoblju na prvom katu. Zidovi u predvorju, stubištu i nekim prostorijama kata (središnje predsoblje) bili su zaključeni profiliranim vijencima od žbuke,⁵¹ a u stubištu su bile sačuvane i zidne štukature (također s rokoko-dekoracijom). Dvorana na katu iznad predvorja imala je, međutim, kamene profilirane stropne vijence.⁵²

Znatno skromnije djeluje vanjšina palače, s nepravilno rastvorenim pročeljem i zatvorenim bočnom fasadom, te s jednostavno tretiranom plastikom otvora – neprofiliranim glavnim portalom (sastavljenim od spoliranih elemenata) i linearno profiliranim okvirima prozora na katu.⁵³

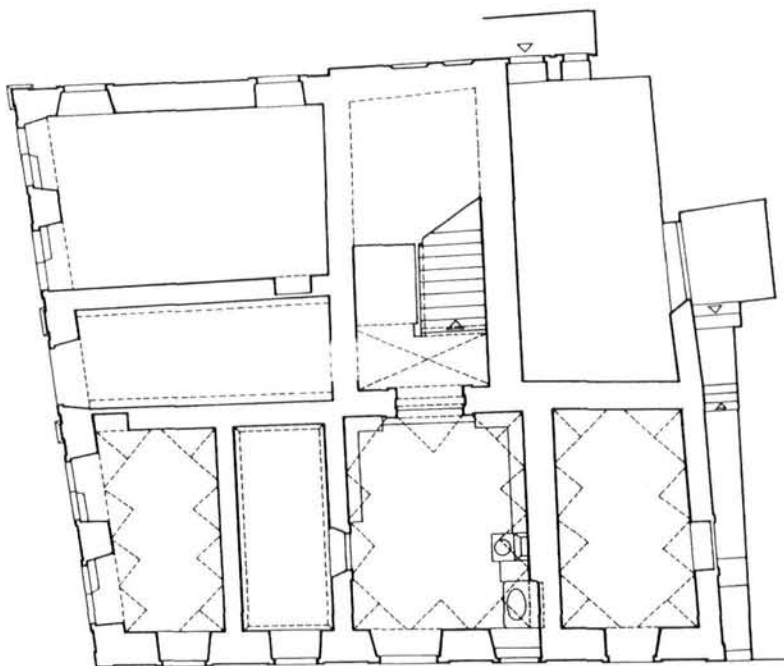
U 19. i 20. stoljeću unutrašnjost palače bila je znatno pregrađena (posebno na katu), a najveće promjene izvorne organizacije uzrokovalo je spajanje sa susjednom manjom kućom zapadno u bloku. Ratne pak devastacije tu su osobito teške jer je nakon požara 1991. godine palača bila granatirana i tijekom 1992. godine, što je izazvalo daljnja propadanja ne samo građevne strukture (uništene su međukatne konstrukcije i većina pregradnih zidova) nego i cjelokupne unutrašnje barokne opreme. Takva situacija zahtijeva temeljita restauratorska istraživanja ostataka zgrade, kako bi se preciznije ustanovilo izvorno tlocrtno rješenje, koje valja u što većem opsegu ponovno uspostaviti, zajedno s pažljivom restauracijom spomenute kvalitetne kamene i štuko-plastike i dekoracije. Prilikom obnove⁵⁴ ne smije se zanemariti ponovno uređenje začelnog vrta (s pergolom i šetnicom),⁵⁵ važnog elementa prostorne organizacije dubrovačke stambene arhitekture iz vremena poslije potresa 1667. godine.

Široka ulica 5, Od puča 17 – palača Trifoni-Đorđić

Velika palača Trifoni-Đorđić,⁵⁶ oblikovana neposredno poslije potresa 1667. godine na ostacima više srednjovjekovnih i renesansnih građevina, na karakterističan je način objedinila mnoga graditeljska obilježja tog za Dubrovnik izuzetnog vremena. S jedne strane to je uklaпанje novoga baroknog prostora u stare građevne strukture,⁵⁷ a s druge pak strane u toj je palači ostvaren, već u svom razvijenom obliku, napredniji tip barokne prostorne organizacije, sa samostalno organiziranim stubištem koje, bogato raščlanjeno i postavljeno zajedno s predvorjem u središnju os građevine, na tipično barokni način postaje jezgrom cijelog interijera.⁵⁸ Istodobno, ta je palača zanimljiva i svojom vanjštinom, kao uglovnica sa dva ulična pročelja, kompozicija kojih naglaskom na središnjoj osi otvora znači izraz unutrašnje prostorne organizacije, a njezina osebujna arhitektonska plastika čini očito obogaćenje, inače prilično skromnoga plastičnog rječnika dubrovačke stambene arhitekture nakon potresa.

Za očitovanje navedenih obilježja te palače odlučujuću je ulogu odigrao njezin urbanistički smještaj u središtu grada na uglu velikoga srednjovjekovnog bloka sa crkvama Domino (prvotno Svi Sveti) i Sv. Josip (prije Sv. Jakob), omeđenom važnim gradskim ulicama – Od puča (sjeverno) i Širokom (zapadno).⁵⁹ Tako istaknuti položaj utjecao je dakako i na značaj starijih građevina koje je palača u baroku objedinila (zgrada bratovštine, gotičko-renesansna kuća-kula s ložom na vrhu). Bogata pak arhivska dokumentacija govori o složenom slijedu međusobnog povezivanja tih starijih zdanja tijekom 17. stoljeća, iz kojeg se izdvaja dominantna faza poslije potresa, kada su današnju palaču, po svemu sudeći, oblikovala dva vlasnika.⁶⁰

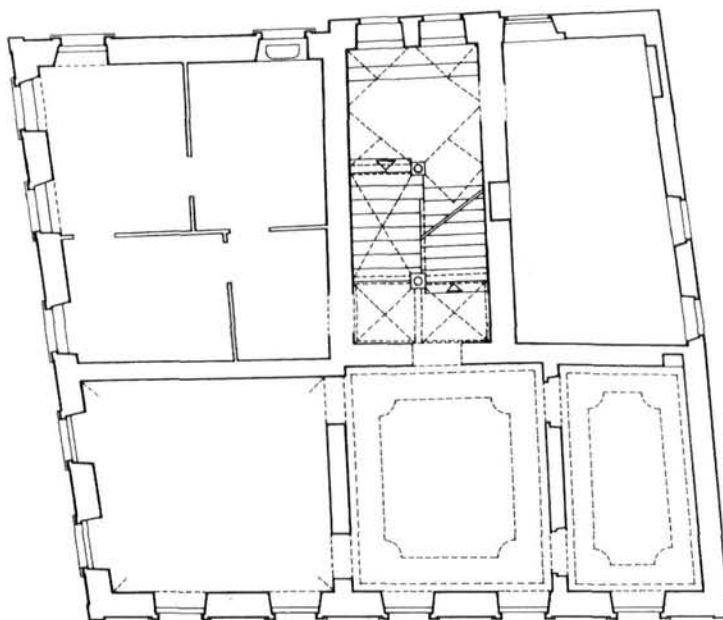
Nekadašnja dva dijela (odnosno stambene jedinice) barokne palače međusobno se razlikuju i površinom i visinom: tlocrtno manji sjeveroistočni kvadratični dio (Od puča 17), formiran na mjestu samo jedne srednjovjekovne čestice i nekadašnjeg prilaza uz nju, trokatne je visine, dok veći, ali niži dvokatni jugozapadni dio (Široka ulica 5) zaprema čak šest starijih čestica unutar »L« obrisa, oblikujući zajedno s prethodno spomenutim manjim dijelom kvadratični obris cjelokupne palače.⁶¹ Oba stambena dijela bila su obuhvaćena jedinstvenim vanjskim plaštem palače, ali ih je u unutrašnjosti cijelom visinom odvajao debeli granični zid. Svaka jedinica imala je vlastiti ulaz na odgovarajućem sjevernom ili zapadnom pročelju, a prvotno su po svemu sudeći bile opremljene i zasebnim vertikalnim komunikacijama. No razine podova međusobno su im ujednačene, te

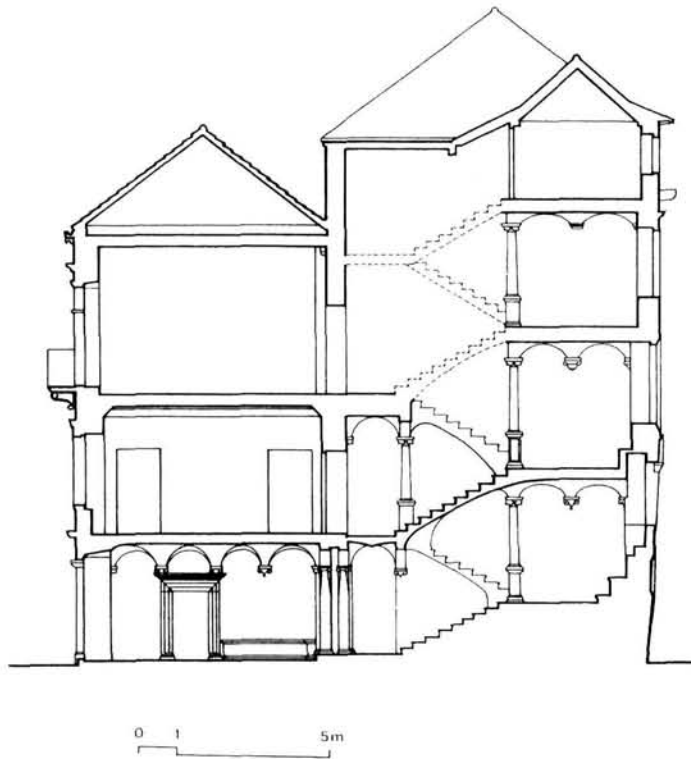

Široka ulica 5, Od puča 17 - palača Trifoni-Đorđić (arhitektonska obrada: I. Valjato-Vrus)

Široka ulica 5, Od puča 17 - Trifoni Đorđić palace (architectural intervention I. Valjato-Vrus)

- Tlocrt prizemlja, djelomična rekonstrukcija barokne faze
a. Plan of ground floor, partial reconstruction of Baroque phase
- Tlocrt prvog kata, djelomična rekonstrukcija barokne faze
b. Plan of first floor, partial reconstruction of Baroque phase

Široka ulica 5, Od puča 17 - palača Trifoni-Đorđić (arhitektonska obrada: I. Valjato-Vrus)

Široka ulica 5, Od puča 17 - Trifoni Đorđić palace (architectural intervention I. Valjato-Vrus)

c. Presjek, djelomična rekonstrukcija barokne faze
c. Section, partial reconstruction of Baroque phase

d. Sjeverno pročelje
d. North facade

ubrzo, vjerojatno još u tijeku gradnje palače, manji se sjeveroistočni dio priključuje na stubište većega jugozapadnog dijela.⁶²

U napadu na grad 6. prosinca 1991. godine izgorio je samo manji trokatni dio palače (Od puča 17), ali njegova funkcionalna i oblikovna nedjeljivost od drugoga dijela palače nalaže da se prilikom obnove rekonstruira u svom izvornom obliku cijeli barokni sklop palače Trifoni-Đorđić.

Osnovno obilježje unutrašnjosti toga kompleksa daje *osovinska koncepcija* prostora s pročelnim nadsvođenim predvorjem i začelnim dvokrakim stubištem⁶³ koji, iako formirani unutar obrisa starijih čestica, svojom postavom u sredini palače, cijelom njezinom dubinom, od zapadnog pročelja (s ulazom u predvorje) do istočnog začelja (s prozorima stubišta), kao i međusobnom oblikovnom ujednačenošću i povezanošću, znače afirmaciju nekih novih načela barokne prostorne organizacije. Istodobno, takvo je rješenje vertikalne komunikacije izvedeno u funkciji povezivanja različitih stambenih dijelova jer, nadovezano na predvorje jugozapadnog dijela palače, stubište je položeno tako da omogućuje pristup i u njezin sjeveroistočni dio (koji se cijelom dužinom proteže uz sjevernu bočnu stranu stubišta).

Da je stubište dominantni dio interijera svjedoči, osim njegova položaja i veličine, i bogata arhitektonska plastika: kameni jonski stupovi i konzole što nose lukove nad stubišnim krakovima i svodove sa susvodnicama nad podestima. Srodnim elementima – jonske konzole i zrcalni svod sa susvodnicama – raščlanjeno je i prostrano predvorje,⁶⁴ tako da je prostorno jedinstvo dvaju glavnih dijelova interijera pojačano i njihovom plastičnom integracijom. Štoviše, grupiranjem arhitektonske plastike, upravo na spoju navedenih prostornih cjelina, akcentirana je na tipično barokni način ključna točka prostorne kompozicije. Naime, široki portal stubišta smješten je u središnju os predvorja, tako da je plastičnim elementima svog okvira čvrsto povezan i s raščlambom okolnog prostora: njegovi različito orijentirani jonski pilastri uz dovratnike, osim lučnih nadvoja podupiru i svod predvorja, a slične motive ponavlja i dubinski impostiran dvojni lučni portal na početku samoga stubišnog uspona.

Raspored prostorija sa svake strane te komunikacijske jezgre sa stubištem uvjetovan je rasterom prijašnjih čestica, ali također i težnjom da se ostvare neka tipična tlocrtna rješenja dubrovačkih baroknih palača. Utjecaj starije parcelacije posebno je očit u prizemlju, gdje se prostorije u cijelosti podređuju perimetrima starijih čestica, dok je njihova namjena određena prvotnom podvojenošću palače – uz navedeno glavno predvorje, na sjevernoj se strani nalazilo i drugo predvorje manje stambene jedinice – kao i karakterom okolnih ulica – sjeverno uz ulicu Od puča protezali su se dućani, a zapadno nadsvođeni magazini.⁶⁵ Na katovima, od kojih je drugi najveće visine, raster utemeljen na starijim česticama transformiran je radi oblikovanja standardne tlocrtne sheme palača, s *osovinskom* postavom samostalno organiziranih stubišta, što podrazumijeva smještaj reprezentativnih dvorana na pročelnoj strani te manjih bočnih jedinica sa svake strane začelnog stubišta.⁶⁶ Kako je već spomenuto, tu je jedan navedeni bočni dio uz stubište (sjeveroistočno) bio prvotno samostalna manja trokatna stambena jedinica, čija izvorna unutrašnja podjela (kao i veze s glavnim stubištem) nisu bili, zbog recentnih pregradnji, ni prije požara jasno prepoznatljivi.

Široka ulica 5, Od puča 17 - palača Trifoni-Đorđić, predvorje u prizemlju (foto: K. Tadić)

Široka ulica 5, Od puča 17 – Trifoni-Đorđić palace, entrance hall on ground floor (photo K. Tadić)

Široka ulica 5, Od puča 17 – palača Trifoni-Đorđić, požar 6. prosinca 1991. (foto: M. Kerner)

Široka ulica 5, Od puča 17, Trifoni-Đorđić palace, on fire December 6 1991 (photo M. Kerner)

Za razliku od naknadno pregrađivanoga unutrašnjeg prostora, na vanjštini palače, posebno njezinim reprezentativnim uličnim pročeljima – sjevernom i zapadnom – barokni je izgled sačuvan u gotovo intaktnom obliku.⁶⁷ Oba ulična pročelja simetrično su raščlanjena ujednačenim arhitektonskim elementima. Njihovi su otvori povezani u pet vertikalnih osi, a ugaonim pilastrima i razdijelnim vijencima prizemlje i prvi kat definirani su kao čvrsta baza svečanoga drugog kata, rastvorenog balkonima u središnjoj osi svakog pročelja. Činjenica da su palaču podigla dva vlasnika ostavila je traga u oblikovanju dvaju, također središnje postavljenih ulaznih portala (od kojih je polje sjevernoga također uokvireno pilastrima), kao i u ekscentričnoj impostaciji trećeg kata samo nad jednim dijelom sa tri prozorska polja, također raščlanjena pilastrima, što inače kompaktnom volumenu daje asimetričan akcent.⁶⁸

Oblikovni repertoar arhitektonske plastike pročelja odlikuje se kvalitetom i raznolikošću. Naime, uz primjenu standardnih linearnih profilacija u raščlambi ulaznih portala i malih prozora prizemlja i trećeg kata, okviri visokih prozora prvog i drugog kata profilirani su plastičnim oblim *štapovima* prekinutim blokovima stilizirane rustike. Motiv je to uveden u Dubrovnik početkom 18. stoljeća radom venecijanskog kipara i graditelja Marina Gropellija.⁶⁹ Stilizirana rustika javlja se i u obradi pročelnih pilastara, s izmjeničnim većim i manjim blokovima, no njihovo oblikovanje asocira na neka druga ishodišta (zgrada bratovštine Rosario iz prve polovice 17. stoljeća). Posebnu pažnju obrađeni su balkoni drugog kata. Njihovi lučni otvori raščlanjeni su također *rustičnim* blokovima i (poput plastike interijera) jonskim kapitelima. Kamene balkonske konzole ukrašene su fino klesanim figurativnim i vegetabilnim motivima, a ograda se sastoji od kamenih kruškolikih balustara (sjeverno).⁷⁰ Stanovitu osebnost pokazuje i oblikovanje akroterija nad prozorima trećeg kata s volutama koje omeđuju krug s *IHS* (u sredini) te jonske kapitule (iznad svakog bočnog prozora).⁷¹

Kako je već spomenuto, unutrašnji je prostor tijekom 19. i 20. stoljeća bio uveliko devastiran brojnim pregradnjama koje su usitnile nekadašnje dvorane i poremetile izvornu logiku unutrašnjih komunikacija. Tako, primjerice, nije sačuvan ni

jedan barokni portal između prostorija na katovima i reprezentativnoga stubišta, a i samo stubište od drugog kata naviše uklonjeno je i zamijenjeno pomoćnim stubištima u bočnim jedinicama. Također i u prostorijama katova ne postoji više gotovo ništa od nekadašnje barokne opreme, osim stropnih štukatura na prvom katu.

Požar u prosincu 1991. godine potpuno je uništio međukatne konstrukcije i pregradne zidove trokatne sjeveroistočne jedinice palače, od koje je ostala samo fasada s oštećenom kamenom plastikom.

Stoga visoka arhitektonska kvaliteta toga rezidencijalnog kompleksa, kao i njegovo značenje za razvoj barokne stambene arhitekture Dubrovnika, nalažu pažljivu obnovu⁷² ne samo izgorjeloga dijela već cjelokupne palače. Da bi se to korektno ostvarilo, nužna su temeljita restauratorska istraživanja, koja će morati dati odgovor na neka još neriješena pitanja izvorne prostorne organizacije, kao što je, ponajprije, problem vertikalnog i horizontalnog povezivanja nekadašnjih dviju stambenih jedinica.⁷³ Spomenuta istraživanja vjerojatno će otkriti mnoge uništene detalje opreme (oslik) koji će bar dijelom vratiti nekadašnju unutrašnju reprezentativnost te za Dubrovnik izuzetno kvalitetne palače.

Za sve navedene izgorjele dubrovačke barokne palače izrađeni su tijekom proteklih godina (počam od 1992. god.) idejni projekti obnove.⁷⁴ U njima je uglavnom korektno (uz nužne funkcionalne preinake) vraćena nekadašnja prostorna organizacija, prepoznata kako iz postojećeg (devastiranog) stanja, tako i iz rezultata preliminarnih restauratorskih sondiranja.⁷⁵ No ono što još ostaje za doradu prilikom njihove restauracije jest precizno određenje karaktera izvorne prostorne organizacije, moguće jedino ako se izgorjele palače sagledaju u kontekstu cjelokupnog razvoja dubrovačke barokne stambene arhitekture nakon potresa 1667. godine, kao i pažljiva rekonstrukcija barokne unutrašnje opreme i dekoracije, u mnogim primjerima izvediva jedino na temelju dokumentacije izrađene prije ratnog razaranja. Realizacija tih pretpostavki glavna je svrha ovoga rada.*

Bilješke

* Nakon završetka ovoga članka, prilikom službenog boravka u Dubrovniku (prosinac, 1995. god.) omogućen mi je uvid u *Konzervatorske elaborate* za pojedine izgorjele palače (Od puča 16, Od Sigurate 2, Pracatova 6), koje su u svibnju 1995. godine izradili stručnjaci Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine u Splitu – **dr. Radoslav Tomić** i **mr. Goran Nikšić**. Uz brojna vrijedna zapažanja o građevinskom stanju izgorjelih zgrada i tehničkim uputama za njihovu obnovu, činjenica da autori elaborata nisu poznavali navedene arhitektonske spomenike prije njihove ratne destrukcije, te da nisu prikupili postojeću arhitektonsku i foto-dokumentaciju iz vremena prije navedenoga ratnog razaranja, rezultirala je i nekim pogrešnim konstatacijama i smjernicama. To je ponajprije datiranje pojedinih baroknih zahvata iz 17–18. stoljeća u 19. stoljeća, te iz toga proisteklo predlaganje slobodnog projektiranja i za one građevine gdje se izvorni barokni tlocrt može rekonstruirati. Istodobno, zbog navedenog nepoznavanja starijega stanja zgrada, u konzervatorskim je smjernicama u više navrata izostavljeno traženje rekonstrukcije pojedinih uništenih elemenata unutrašnje opreme, poput stropnih štukatura, nekih portala i sl. Nadam se da će navedene pogreške biti korigirane prije realizacije obnove dubrovačkih izgorjelih baroknih palača.

1 *Dubrovnik, konzervatorski izvještaji i aproksimativni troškovnici (Izvjestaj o uvidaju izgorjelih zgrada)*, **Ivan Srša, Mario Fučić, Edita Usenik**, elaborat RZH, Zagreb, 1992.

Pilot projekt rekonstrukcije izgorjelih zgrada u Dubrovniku, **Matko Vetma, Jure Baletić, Sanja Radović, Zvezdana Tolja, Zvonimir Franić**, elaborat Zavoda za zaštitu spomenika kulture u Dubrovniku, 1992.

Zvonimir Franić, *Oštećenja stare gradske jezgre*, »Čovjek & prostor«, posebno izdanje, Zagreb, ožujak 1992.

Dubrovnik 1991–1992. Bien cultureles endommages lors des bombardements, Dubrovnik, 1993.

Ivica Žile, *Ratna razaranja spomeničke baštine u Dubrovniku i okolici*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti 17/1, *Spomenici u ratu*, Zagreb, 1993, str. 65–80.

Palača festivala i njena obnova, **dr. Igor Fisković, mr. Maja Nodari, Matko Vetma, Sanja Radović, Zvezdana Tolja**, Izdanja službe za zaštitu spomenika, Dubrovnik, 1995.

2 U razdoblju 1983–1990, tijekom angažmana Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu na obnovi Dubrovnika nakon potresa 1979. godine (projekti pod vodstvom **dr. Milana Preloga, dr. Marije Planić-Lončarić, dr. Nade Grujić, dr. Vladimira Markovića**), te prilikom rada na temi doktorske disertacije *Barokna reprezentativna stambena arhitektura u Dubrovniku*.

3 Sve izgorjele palače građene su od kamena (vanjske, pretežno neožbukane fasade su od kvadara različite strukture i obrade), svodovi u prizemljima također su zidani, a međukatne su konstrukcije drvene. Njihova krovništa također su bila drvena, s pokrovom od kupa kanalicama.

4 **Christian Norberg-Schulz**, *Architettura barocca*, Milano, 1979.
Paolo Portoghesi, *Roma barocca*, Roma-Bari, 1988.

Anthony Blunt, *Neapolitan Baroque and Rococo Architecture*, London, 1975.

5 **Katarina Horvat-Levaj**, *Barokna reprezentativna stambena arhitektura u Dubrovniku*, doktorska disertacija, Zagreb, 1995.

6 **Lukša Beritić**, *Urbanistički razvitak Dubrovnika*, Zagreb, 1958, str. 32.

7 Kasnije se i od tog prijedloga odustalo, te je za gradnju općinskih kuća na sjevernoj strani Place (od Sponze do Vetranićeve ulice) prihvaćen nacrt koji su izradili *providnici* grada. No, ipak, rješenje pročelja palače Od Sigurate 1 srodno je s ostalim unificiranim pročeljima kuća na Placi (kako spomenutih na općinskom, tako i onih na privatnom zemljištu – između Vetranićeve ulice i Franjevačkog samostana).

Acta Consilii Rogatorum, I 116/1668–1669, f. 79. Povijesni arhiv Dubrovnik (PAD).

8 **Ivan Srša**, *Konzervatorski izvještaji iz Dubrovnika*, Vijesti muzealaca i konzervatora, 1/4, Zagreb, 1992, str. 17–18.

9 Prema rezultatima restauratorskih istraživanja (v.bilj. 8), ta je starija kuća imala ožbukanu istočnu fasadu (crvenkaste boje) na koju je naknadno prislonjena istočna stambena jedinica.

10 Spomenuta restauratorska istraživanja pokazala su da je u istočnu stambenu jedinicu vodio ulaz, smješten sjeverno uz današnji portal, a i stubište između prizemlja i prvog kata u tom dijelu bilo je drukčije orijentirano od današnjeg stubišta, s prvim krakom uz sjeverni zid predvorja. Na začelnoj strani prizemlja nalazili su se vjerojatno magazini. Čitavo prizemlje zapadnog dijela palače (uključivo i nekadašnje predvorje te stambene jedinice) u novije je vrijeme radikalno pregrađeno. Prilikom sadašnjih radova na obnovi kuće otkriveno je da se ispod krajnje sjeverne prostorije tog dijela palače nalazi nadsvođena cisterna.

11 Stropovi u obje stambene jedinice bili su otvoreni grednjaci na kamenim konzolama, a restauratorska sondiranja otkrila su na drugom katu zapadne jedinice i naslikani crni sokl uz zidove, karakterističan za 17. stoljeće.

12 Prema restauratorskim istraživanjima (**Ivan Srša**, nav. dj.) obnova i spajanje stambenih jedinica izvedeni su nakon nekog od manjih potresa, učestalih potkraj 18. stoljeća (1780, 1785, 1788. i 1791. godine).

13 **Katarina Horvat-Levaj**, nav. dj., str. 67.

14 **Maja Nodari**, *Palača festivala i njena obnova*, nav. dj., str. 13–15.

15 Tako prvi stubišni krak, istaknut u prostor predvorja, na prednjoj i bočnoj strani omeđuju dva polukružna luka, poduprta stupom i polustupom te pilastrom na međupodestu, s kojeg se diže još jedan luk na početku drugog kraka. Strop predvorja obrubljen je profiliranim vijencem od žbuke. Zidovi uz stubište ukrašeni su profilacijama u štuku, a stropovi ovalima i cvjetovima. Željezna ograda uz krakove sastoji se od voluta.

16 Prostor predsoblja podijeljen je stupovima, polustupovima i lukovima na podest te još dvije cjeline u sredini, užu uz podest i širu uz stubišni krak, a u njihovu produžetku na suprotnoj strani predsoblja nalazi se prvi krak drvenog stubišta za drugi kat. Cjeline i spomenuti krak međusobno su odijeljene zidovima, a prema preostalom dijelu predsoblja (uz zid s prozorima) rastvaraju se lukovima. Drveno stubište između prvog i drugog kata slično je opremljeno kao i donji dio stubišta, samo je u predsoblju na drugom katu izostala složena

rašclamba prostora (stubište je tu odvojeno zidom s lučnim otvorima).

17

Začelne prostorije prvog kata izvorno nisu bile povezane, a unutar zapadne od njih tankim pregradnim zidom sa dva plitko profilirana portala odvojen je uski prostor (garderoba ili sl.). U toj prostoriji nalazi se ujedno jedini, nakon požara sačuvani, kasnobarokni strop sa štukaturom (motiv ovala) u cijeloj palači, dok je spomenuta garderoba natkrivena jednostavnim drvenim stropom.

18

Na zidovima glavne dvorane izmjenjivala su se siva i crvena polja, omeđena posebnim profilacijama. Zidovi pročelnih dvorana u prvom katu bili su iznad parapetne zone ukrašeni tapetama. U stubištu zidovi su bili obojeni bijelo, s udubljenim žutim poljima, te s nisko bojenim crvenim soklom. **Ivan Srša**, nav. dj.

19

U drugom, jednostavnije opremljenom katu vrata su bila uokvirena drvenim profiliranim okvirima, a stropne su se štukature (profilirani četverokut) nalazile jedino iznad stubišnog podesta u predsoblju. U srednjoj prostoriji zapadno postavljeni su kameno pilo i zidni ormar. U potkrovlju palače raspored prostorija bio je jednak kao i na katovima. U nekadašnjoj kuhinji (smještenoj sjeverozapadno) nalazilo se kameno pilo i ognjište.

20

Gradu zida na sve tri fasade čine kameni kvadri, oni u donjim zonama još srednjovjekovnog podrijetla. Struktura pročelja nešto je finija nego na bočnim fasadama. Krovšte je bilo trostrešno.

21

Tako na prvom katu samo prozori nekadašnje, starije, zapadne jedinice imaju baze s *dijamantnim vrhovima*, a razlike između zapadnog i istočnog dijela pročelja zamjetljive su i u oblikovanju kamenih konzola završnog vijenca.

22

Idejni projekt obnove izradio je **arh. Stijepo Butijer**, Alfaplan, Dubrovnik.

23

U svim etažama stropovi su prvotno počivali na kamenim konzolama (u predvorju profiliranim a u ostalim prostorijama jednostavnim zaobljenim); dakle riječ je o još otvorenim drvenim grednjacima, karakterističnim u Dubrovniku (osim za srednjovjekovno i renesansno doba) i za ranije barokno razdoblje. Na stropne konzole naslanja se i barokno stubište u predvorju (što svjedoči o slojevitosti zahvata). U kasnijoj fazi preko konzola u predvorju oblikovan je profilirani vijenac od žbuke.

24

Sjeverno uz predvorje protezao se magazin, a trag jednokrakog stubišta čitavom visinom kuće na sjevernom zidu (vidljiv nakon požara) upućuje na mogućnost da je u tom zapadnom dijelu kuće postojala još jedna (jednoprostorna) stambena jedinica, sa zasebnim ulazom na bočnoj fasadi. Njezini granični zidovi nisu, međutim, bili sačuvani ni prije požara, a nisu vidljivi (u tragovima) niti danas kada je nakon ratnog razaranja građevna struktura u cijelosti otvorena.

25

Tradicionalna tlocrtna shema sa središnjom prostorijom-podestom i po jednom bočnom prostorijom sa svake strane, tu je (zbog dubine parcele) nadopunjena na sjevernoj strani još jednom prostorijom, koja je vjerojatno bila opremljena i zasebnim stubištem (v. bilj. 24). Na postojanje dviju stambenih jedinica upućuju i tragovi dvaju odgovarajućih ognjišta u potkrovlju.

26

Struktura zida na sve tri fasade, s raznoliko obrađenim kamenim kvadrima, karakteristična je za razdoblje gradnje nakon potresa 1667. godine. U zidu, kao i na okvirima nekih otvora vidljive su spolije.

Kamen i završni vijenac nošen »S« konzolama kontinuiraju duž svih fasada. Krovšte s belvederima bilo je trostrešno.

27

Gradevinski planovi općine Dubrovnik, kut. 10a, 1898/22, PAD.

28

Na ploči je uklesan i natpis: *SANTVS DEVS SANTVS FORTVS SANTVS IMORTALIS MISERERE NOBIS*

29

U prizemlju zapadne bočne fasade ispod sjevernog prozora magazina vidljive su reške zazidanih vrata iz starije faze gradnje. Na drugom katu iste fasade, od manjih kvadratičnih prozora jedino je onaj tik uz južno pročelje povećan potkraj 19. stoljeća.

Na istočnoj bočnoj fasadi, uz postojećih pet prozorskih osi, naknadno su (vjerojatno prilikom adaptacije interijera 1939. godine) probijene još dvije osi otvora (na mjestu gdje je razmak između baroknih prozora bio veći), kameni okviri kojih oponašaju profilacije postojećih baroknih prozora.

30

Idejni projekt izradio je **arh. Petar Kušan**, Plan, Zagreb.

31

Katarina Horvat-Levaj, nav. dj., str. 63-73.

32

Pod predvorja popločen je kamenim pločama, a tu se nalazila i kamena kruna cisterne. Preostali dio prizemlja zapremale su različite prostorije s namjenom dućana i magazina, no izvorni tlocrtni raspored ovdje nije prepoznatljiv. Recentan je i sam začelni zid predvorja.

33

Za razliku od uobičajene jednake orijentacije lučnih otvora stubišta, tu je na prvom katu jedan luk bio postavljen na završetku pristupnog kraka u smjeru istok – zapad, a drugi na početku drvenog stubišta za drugi kat, u smjeru sjever – jug.

34

Prije oblikovanja stropnih vijenaca od žbuke u svim su etažama bili otvoreni grednjaci na kamenim konzolama (jasno vidljivim nakon destrukcije u ratnom požaru).

Na zidovima prvog kata vidljivi su ostaci štuko-profilacija (uklada) istovremenih sa stropnim štukaturama, a pronađeni su i tragovi oslika. *Dubrovnik, konzervatorski izvještaji i aproksimativni troškovnici*, nav. dj., str. 3.

35

Na zapadnoj fasadi nema razdijelnog vijenca, a i raspored prizemnih otvora nije potpuno usklađen s prozorskim osima na katovima. Uz lijevu prozorsku os na južnoj fasadi i desnu na zapadnoj fasadi vidljive su reške zazidanih prozora iz starije faze gradnje.

Struktura zida sastoji se od raznoliko obrađenih kamenih kvadara. Sve tri fasade zaključene su kamenim vijencem na profiliranim konzolama. Krovšte s belvederima bilo je trostrešno.

36

Da balkoni potječu iz kasnije faze, pokazuje oblikovanje njihovih vrata, jer je očito da je riječ o naknadno povećanim prozorima.

37

Tim *dvojnimi* otvorima ta je palača prilično izuzetna za barokno stambeno graditeljstvo Dubrovnika, gdje inače u raščlambi pročelja nema grupiranja i isticanja središnjih otvora dvorane, karakterističnog za baroknu arhitekturu, a posebno onu venecijansku, pa je stoga i izražen na palačama tijekom 17. i 18. stoljeća u ostalim gradovima Dalmacije, izloženim izravno venecijanskim utjecajima.

Paolo Maretto, *La casa veneziana nella storia della città delle origini all'ottocento*, Venezia, 1986.

- 38
Idejni projekt obnove izradio je **arh. Petar Kušan**, Plan, elaborat *Ul. Od puča 16*, Zagreb, 1993.
- 39
Uski format i bačvasti svod lijeve prostorije u prizemlju upućuje da je to vjerojatno ostatak srednjovjekovnog prilaza unutrašnjem dvorištu.
- 40
Marija Planić-Lončarić, *Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike*, Zagreb, 1980.
Nada Grujić, *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*, Zagreb, 1991.
- 41
U prizemlju kameni su portali sačuvani između predvorja i istočne bočne prostorije ispod stubišta. Na prvom i drugom katu oblikovani su kameni portali između središnje dvorane i obiju prostorija sa svake bočne strane. Na trećem katu nema sačuvanih kamenih portala, ali je u središnjoj dvorani vidljiv trag zidnog ormara ili pila.
- 42
Dvije faze zamjetljive su i u oblikovanju stropova: prva s otvorenim grednjacima na kamenim konzolama i druga kada su grednjaci zatvoreni ožbukanim površinama, a konzole prikrivene oblim prijelazima između zidova i stropova.
U prvom i drugom katu na zidu dvorane prema stubištu pronađeni su tragovi oslikanog parapeta. *Dubrovnik, konzervatorski izvještaji i aproksimativni troškovnici*, nav. dj., str. 2.
- 43
Kamenu strukturu pročelja čine kvadri, oni donji još srednjovjekovnog podrijetla. Profilirani kameni završni vijenac počiva na profiliranim konzolama.
Dvorišno začelje, također rastvoreno prozorima u osima, znatno je jednostavnije obrađeno (okviri otvora su neprofilirani), a zide je ožbukano. Krovšte je bilo dvostrešno.
- 44
Taj motiv, tipičan za ranobaroknu arhitekturu Dalmacije (**Kruno Prijatelj**, *Barok u Dalmaciji, Barok u Hrvatskoj*, Zagreb, 1982), javlja se i u stambenoj arhitekturi Dubrovnika odmah nakon potresa (palače u Ulici braće Andrijića 8, Od Pustijerne 4), no za razliku od navedenih primjera gdje se to rješenje primjenjuje kod glavnog portala, ovdje su na taj način *oživiljeni* ulazi u magazine.
- 45
Takav način obrade arhitektonske plastike primijenjen je prilikom barokizacije Kneževa dvora na portalima u atriju, te na prozorima sakristije i moćnika dubrovačke katedrale, a ponovljen je zatim na palačama Kabužić u Ulici Cvijete Zuzorić 4, palači Bundić u ulici Od puča 8, palači Pucić u ulici Od puča 1 i drugdje.
- 46
Od tih zahvata izvornu kvalitetu palače najjače je narušila pregradnja predvorja na dva dijela, te s tim povezano pretvaranje jednoga pročelnog prozora u vrata, kao i pregradnje središnjih dvorana na katovima.
- 47
Neki tragovi na kući (obrisi starijeg zabata na južnoj fasadi), kao i cjelokupna prostorna organizacija bloka ukazuju na mogućnost da je ta čestica naknadno smanjena (nakon potresa 1667. godine), kako bi se vjerojatno na mjestu srednjovjekovnog prilaza unutrašnjem dvorištu zapadno mogla formirati još jedna parcela. Ta susjedna zapadna (jednočelijska) kuća naknadno je (u 19. stoljeću) priključena palači.
I ostali pregradni zidovi u prizemlju, iako vjerojatno ponavljaju obrise nekadašnjih srednjovjekovnih čestica, potječu iz kasnijeg razdoblja jer se naslanjaju na stropne konzole.
- 48
Predvorje ne zaprema cijelu nekadašnju česticu, nego je pregradnim zidom oblikovana još jedna uska prostorija sjeverno. Naknadna izvedba tog zida prouzročila je lagano pomicanje starije krune cisterne (s grbom Crijevića i vegetabilnom dekoracijom) iz izvorne pozicije. Ostale dvije veće prostorije u prizemlju imale su vjerojatno namjenu magazina.
- 49
Predsoblje je osvijetljeno prozorom na začelju, te se, za razliku od tipičnih dubrovačkih tlocrtnih rješenja, ne nalazi iznad predvorja u prizemlju, već iznad središnje magazinske prostorije.
- 50
Ispod kamene konzole lučnog nadvoja portala, naknadno je u drugoj, kasnobaroknoj fazi formiran ukras u štuku.
- 51
U predvorju, te na katu (u središnjim i sjevernim prostorijama), ispod tih vijenaca od žbuke vidljive su otklesane kamene konzole.
- 52
Kameni stropni vijenci razmjerno su rijetki u Dubrovniku, te ih nalazimo samo u nekim izrazito reprezentativnim palačama (Kabužićeva u Ulici Cvijete Zuzorić 4, Sorkočevićeva u Ulici braće Andrijića 1).
- 53
Kameno zide, u donjoj zoni srednjovjekovnog podrijetla, u gornjim je dijelovima raznolike obrade, bolje na pročelju, a razmjerno grube na bočnoj fasadi (s brojnim spolijama). Jednostavni završni kameni vijenac nošen je konzolama. Krovšte je nad užim jugoistočnim dijelom bilo jednostrešno (ranije je sudeći po tragu zabata bilo dvostrešno), a nad preostalim širim dijelom dvostrešno.
- 54
Idejni projekt obnove izradila je arh. **Lucijana Peko**, Dubrovnik.
- 55
Na katastarskoj karti iz 1837/1876. godine također je u prostoru tog *perivoja* označena šetnica.
- 56
Palača je obrađena u elaboratu Zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode u Dubrovniku: *Blok 9, Analiza razvoja i stanja*, radna grupa: **Dubravka Stanić, Nikola Nad, Ivica Žile, Žana Bača, Darko Teslić, Miljenko Mojaš, Patricija Paviša-Veramenta, Petar Kušan**, Dubrovnik, 1988.
- 57
Vladimir Marković, *Kuća i prostor grada u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine*, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 14, Zagreb, 1990, str. 137-149.
- 58
Katarina Horvat-Levaj, nav. dj., str. 81-82.
- 59
Uz ostale dvije fasade palače, istočno i južno, protežu se uski prolazi (nekadašnje ulice) što je dijele od spomenutih crkava.
- 60
Raster razdjelnih zidova u prizemlju palače upućuje na postojanje dva ranija objekta jugoistočno, nadalje jednog sjeveroistočno (uz koji se zapadno proteže uska čestica, vjerojatno nekadašnji *sljepi prilaz*), te četiri objekta na zapadnom potezu. Od navedenih objekata, jedino je onaj središnji jugoistočno (u kojem je kasnije formirano barokno stubište palače) djelomično sačuvao prvotnu elevaciju pročelja (okrenutog istočno prema nekadašnjoj ulici Sv. Jakoba), s ložom na vrhu. Prema pisanim izvorima iz ranog 17. stoljeća, taj je objekt pripadao redovnicama samostana Sv. Andrije, onaj južno uz njega bio je vlasništvo bratovštine zidara Svih Svetih, dok je sjeveroistočni objekt (koji je vjerojatno već tada obuhvatio i pretpostavljeni *sljepi prilaz*, prodajom godine 1600. iz posjeda Maria de

Nance prešao Luki Marinovu. Na zapadnom potezu kasnije barokne palače pak, godine 1620. Luka Sturani srušio je nekoliko kuća da bi sagradio jednu veću, kojoj godine 1622. priključuje i od redovnica kupljen istočni gotičko-renesansni objekt. Nakon potresa 1667. godine braća Trifoni grade na čitavom zapadnom i jugoistočnom dijelu kompleksa novu veliku zgradu (»L« tlocrta), dok manji sjeveroistočni dio (kvadratičnog tlocrta) i dalje pripada drugom vlasniku – Vitussiju. Tek kasnije, u 18. stoljeću, cijeli kompleks dospijeva u vlasništvo jedne obitelji – Đorđić.

Elaborat *Blok 9*, nav. dj., str. 15-19.

PAD, XXXIa *Vendita Cancelariae*, 85, 1597-1602, f-103, 90, 1620-25, f-59, 107, 1675-76, f-9, 109, 1681-87, f-40, 131, 1773-75, f-53, 54.

61

S obzirom da dio južno uz barokno stubište nema usklađene podne razine s ostalim prostorijama palače, može se pretpostaviti da je priključen i naknadno, nakon baroknog razdoblja.

62

Na to upućuje činjenica da glavno barokno stubište veće jugozapadne jedinice vodi i do trećeg kata, podignutog samo nad manjom sjeveroistočnom stambenom jedinicom.

63

Katarina Horvat-Levaj, nav. dj., str. 78.

64

U predvorju je sačuvana i druga reprezentativna kamena oprema: portal prema susjednoj sjevernoj prostoriji plastično je profiliran i zaključen vijencem, uz zidove se protežu kamene klupe, te pilo i kruna cisterne s grbom (troroga planina i tri zvijezde). Prema prikazu grbova u Povijesnom arhivu Dubrovnika, taj je grb pripadao obitelji Larossa, no u dosada poznatim dokumentima o ovoj palači ona se ne spominje. Pod predvorja popločen je crvenim i bijelim kvadratnim pločama.

65

Zrcalni svodovi sa susvodnicama nošeni su profiliranim konzolama, a njihov tip i oblikovanje upućuju da potječu vjerojatno iz razdoblja prije potresa 1667. godine.

66

Katarina Horvat-Levaj, nav. dj., str. 78.

67

Naknadno su probijeni jedino neki otvori prizemlja, poput kamenog portala lijevo uz glavni ulaz na zapadnom pročelju koji je zamijenio vjerojatno mali kvadratični prozor (od kojih je na toj strani jedan sačuvan – osvjetljava predvorje – s linearno profiliranim okvirom i ugaonim *ušima*). Na sjevernom pročelju sa svake strane središnjeg portala u prizemlju nalaze se lučni dućanski otvori »na koljeno«.

68

Asimetrični položaj tog kata, kao i činjenica da do njega vodi stubište smješteno u drugoj stambenoj jedinici palače (v. bilj. 62) doveli su

do nekih pretpostavki da je možda riječ o nedovršenom zahvatu izgradnje trećeg kata nad cijelom palačom (*Elaborat 9*, nav. dj.). No to opovrgava *dovršenost* fasade tog kata na bočnim rubovima, kao i naglašavanje njegova središnjeg prozora drukčijim tipom akroterija, iako se ne nalazi u sredini cijelog sjevernog pročelja.

69

Vladimir Marković, *Ljetnikovac Bozdari u Rijeci dubrovačkoj i Marino Gropelli*, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, 30, Split, 1990, str. 231-265.

70

Jednakim prozorima (u dvije osi), kao i prva dva kata na reprezentativnim pročeljima, rastvorena je i polovica istočne fasade (što pripada sjeveroistočnom, izgorjelom, dijelu palače). Na preostalom potezu te fasade ranije dvojestvo nekadašnjih objekata nije prevladano, budući da svaki od njih ima različito oblikovane otvore, od kojih su iz starije faze sačuvani ostaci gotičkog portala, te gotički prozori skošenih kamenih okvira i dva renesansna lučna prozora na kući-kuli (koji danas osvjetljavaju međupodest baroknog stubišta). Raščlamba južne fasade svedena je na rastvaranje jednostavnim prozorima.

71

Strukturu zida na uličnim pročeljima čine kvadri jednolike obrade, dok je na ostalim fasadama zide raznoliko, sa sačuvanom starijom srednjovjekovnom gradom, posebno izrazitom na ranije spomenutoj kući-kuli.

Ulična pročelja zaključena su (poviše drugog kata) profiliranim vijencem na konzolama, dok je treći kat manje jedinice završen samo profiliranim vijencem s povratnim profilom iznad pilastara. Krovšte je zbog različitih visina sastavljeno od nekoliko, uglavnom četverostrešnih dijelova.

72

Idejni projekt obnove izradio je **arh. Petar Kušan**, Plan, elaborat *Široka 5, Od puča 17*, Zagreb, 1993.

73

U tom pogledu posebno je zanimljivo rješenje prvotne vertikalne komunikacije u manjoj sjeveroistočnoj jedinici (Od puča 17), te pitanje kada i kako je taj dio bio priključen na glavno barokno stubište. Nakon što je taj dio palače izgorio vidljivi su zazidani otvori prema stubišnom prostoru: jedan u prizemlju, te drugi lijevo na drugom katu. U trećem katu, na južnom zidu nazire se trag ognjišta. Tragovi zasebne vertikalne komunikacije u tom dijelu palače nisu, međutim, vidljivi.

74

V. bilj. 1, 22, 30, 38, 54, 72.

75

Dubrovnik, konzervatorski izvještaji i aproksimativni troškovnici, nav. dj. (v. bilj. 1).

Summary

Katarina Horvat Levaj

Baroque Palaces in Dubrovnik Destroyed by Fire in the Shelling of the City on December 6 1991

In the course of the Serb-Montenegrine aggression on Croatia, in one of the most savage attacks on Dubrovnik on December 6 1991 several buildings burned down after shelling at the very centre of this historical city. Six of these buildings must be singled out for their quality, all of them built in the Baroque period after the great earthquake of 1667: two of them in Od Sigurate Street (No 1, the building housing the Dubrovnik Festival offices, No 2 the Classi Palace), two in Od puča Street (nos 16 and 11), the Sorkočević palace in 6 Pračatova Street and the Trifoni-Đorđić palace at the corner of Široka 5 and Od puča 17.

Starting from data relevant for the ensemble of representative Baroque residential architecture in Dubrovnik before the destruction of the latest war, the author presents the pre-war condition of the six destroyed palaces (of which mostly just facades and the main walls have survived). They are then first brought into the context of the overall stylistic-typological development of Dubrovnik Baroque architecture after the earthquake, then examined individually. Their rich Baroque and Rococo interior decoration and furniture, mostly destroyed, is further illustrated with photographs taken before the war.

Projects have been drawn up for the reconstruction of these representative residences. However, as the author points out, the reconstruction will be complete only if their Baroque ambience is fully restored, and if all the fine interior decoration and furniture – following the existing photographic documentation – is reconstructed with the greatest care.